

Súd:	Najvyšší súd SR
Spisová značka:	5Cdo/39/2022
Identifikačné číslo spisu:	2318207859
Dátum vydania rozhodnutia:	28.07.2022
Meno a priezvisko:	JUDr. Alena Adamcová
Funkcia:	sudca
ECLI:	ECLI:SK:NSSR:2022:2318207859.1

UZNESENIE

Najvyšší súd Slovenskej republiky v právnej veci obmedzenia spôsobilosti na právne úkony D. D., nar. XX. G. XXXX, trvalý pobyt Ulica L. XXXX/XX, X., v konaní zastúpenej opatrovníčkou M. M. Z., nar. XX. G. XXXX, bytom ulica D. C. XXXX/X, X., v dovolacom konaní právne zastúpenej Mgr. Ing. Jurajom Trokanom, advokátom so sídlom v Trnave, Vájanského 10, za účasti Okresnej prokuratúry Galanta, vedenej na Okresnom súde Galanta pod sp. zn. 21Ps/28/2018, o dovolaní D. D. proti rozsudku Krajského súdu v Trnave z 28. septembra 2021, sp. zn. 11CoP/65/2021, takto

rozhodol:

Rozsudok Krajského súdu v Trnave z 28. septembra 2021, sp. zn. 11CoP/65/2021, z r u š u j e a v e c m u v r a c i a n a ďalšie konanie.

Odôvodnenie

1.1. Okresný súd Galanta (ďalej aj „súd prvej inštancie“, „prvoinštančný súd“ alebo „okresný súd“) rozsudkom zo 17. mája 2021, č. k. 21Ps/28/2018-417 obmedzil D. D., nar. XX. G. XXXX v spôsobilosti na právne úkony, a to tak, že nie je spôsobilá vykonávať tieto právne úkony: udeliť súhlas s poskytovaním psychiatrickej starostlivosti, nakladať s finančnými prostriedkami len do sumy 5,- € denne, kandidovať vo voľbách do zastupiteľských orgánov a verejných funkcií a na právne úkony vo vzťahu k súdom, polícii, prokuratúre a iným štátnym orgánom a inštitúciám, orgánom miestnej štátnej správy, orgánom územnej i záujmovej samosprávy, orgánom špecializovanej štátnej správy a nie je schopná samostatne konať a samostatne vystupovať pred týmito orgánmi a inštitúciami (výrok I.). Zároveň D. D., v rozsahu obmedzenia spôsobilosti na právne úkony, ustanovil za opatrovníčku M. M. Z.Á., nar. XX. G. XXXX, bytom ulica D. C. XXXX/X, X., ktorá je oprávnená a povinná zastupovať menovanú, a to v rozsahu právnych úkonov, v ktorých bola menovaná v spôsobilosti na právne úkony obmedzená. Opatrovníčka je povinná najmenej dvakrát ročne k 30.6. a 31.12. podávať správu o opatrovankyni a nakladaní s jej majetkom, po skončení funkcie je povinná predložiť súdu záverečný účet zo správy majetku opatrovankyne (výrok II.). Ďalej súd rozhodol, že trovy dôkazov platí štát (výrok III.) a že žiaden z účastníkov nemá nárok na náhradu trov prvoinštančného i odvolacieho konania (výrok IV.).

1.2. Súd mal za preukázané, že menovaná trpí duševnými poruchami, a to bipolárnou afektívnou poruchou - aktívnou v manickom spektre poruchy a kverulačnou paranojou, v ktorej popri

nevyvrátiteľných a zvrátených myšlienkových bludných produkciách je prítomná významná kverulačná aktivita v konaní. V prípade oboch duševných porúch sa jedná o trvalý ráz, ide o celoživotné, či doživotné priebehy týchto ochorení. V prípade bipolárnej afektívnej poruchy ide o závažné duševné ochorenie, ktoré v rámci svojich príznakov užšie alebo širšie narúša názor pacienta na svoju osobu a na svoje reálne možnosti, a to v zásade v dôsledku patologických, často chronických výkyvov nálady (afektívna labilita) smerom do depresívneho syndrómu a vzápätí o istý čas do syndrómu mánie. To, že osoba o spôsobilosti ktorej sa koná, trpí trvalými duševnými poruchami, mal súd za preukázané znaleckým posudkom i kontrolným znaleckým posudkom, na ktorých záveroch znalci zotrvali aj na pojednávaníach, ako aj lekáorskymi správami, uvedenými v znaleckom posudku a niektoré z nich boli aj súčasťou spisu, z ktorých vyplýva, že osobe, o spôsobilosti ktorej sa koná, bola bipolárna afektívna porucha diagnostikovaná už v roku 2004, kedy bola menovaná invalidizovaná. Súd obmedzil osobu, o spôsobilosti ktorej sa koná, na udelenie súhlasu s poskytovaním psychiatrickej starostlivosti, práve z dôvodu existencie duševných porúch, pod vplyvom ktorých menovaná odmieta návštevu psychiatra a užívanie psychiatrickej medikamentózne liečby, ktorá by mohla výrazným spôsobom prispieť k zlepšeniu jej psychického a následne aj fyzického stavu.

1.3. Vplyvom duševných porúch je komplexná úsudková schopnosť menovanej chorobne zmenená. Typické pre tento typ duševných porúch je aj to, že človek, ktorý trpí týmito poruchami (ochoreniami), je k tomu nekritický s nepripúšťaním si chorobnosti, z čoho následne vyplýva nespolupráca vo svojej psychiatrickej liečbe, z čoho potom vyplývajú patologicky motivované poruchy správania. Bipolárna afektívna porucha je pritom liečiteľná lepšie ako kverulačná paranoja. V prípade kverulačnej paranoje je liečbou dosiahnuteľná tzv. sociálna úzdrava, kedy menovaná poľaví vo svojom kverulačnom konaní, resp. toto konanie môže až odstrániť. V prípade liečby bipolárnej afektívnej poruchy by sa stav menovanej mohol pozitívne ovplyvniť a bolo by možné dosiahnuť také zlepšenie jej stavu, v ktorom by fungovala bez zásadných porúch koncentrácie pozornosti, ktorú by mohla smerovať na iné oblasti života. Liečenie duševných porúch menovanej by zmiernilo negatívne prejavy v jej fyzickom zdravotnom stave, zmiernilo by emočný náboj, vnútorné psychické napätie, ktoré predstavuje riziko pre kardiovaskulárny systém a centrálnu nervovú sústavu. Pani D. sama uvádzala, že má vysoký krvný tlak, opúchajú jej nohy, resp. sú zapálené, má bolesti celého tela a má problémy so spánkom, trpí silným až enormným vnútorným napätím, ktoré sa premieta na srdcovo - cievny systém a toto napätie má disregulačný dopad aj na jej iné orgánové systémy.

1.4. Z vykonaného dokazovania bolo nepochybné, že v konaní menovanej je prítomná perzekučne - paranoidná bludná príznakovosť s intenzívne kverulačnou aktivitou. Súd považoval za potrebné upraviť nakladanie s finančnými prostriedkami a v danom prípade určil, že osoba, o spôsobilosti ktorej sa koná, nie je schopná nakladať so sumou prevyšujúcou 5,- € denne, vzhľadom na prítomnosť duševných porúch. Menovaná si hodnotu peňazí uvedomuje, avšak účel ich využitia môže byť nadradený pohnútkam správania, ktoré sú založené na chorobnom úsudku, ktorý je patologicky zmenený. Nie je vylúčené neúčelné nakladanie menovanej s financiami v spojitosti s kverulačnou korešpondenciou, pričom menovaná sama priznala, že v súvislosti s písaním množstva sťažností minula významnú finančnú hotovosť.

1.5. Vzhľadom k existujúcim dekompenzovaným duševným poruchám, nie je D. D. spôsobilá kandidovať vo voľbách do zastupiteľských orgánov a verejných funkcií. Kognitívne funkcie menovanej sú prekryté centrovaním pozornosti na perzekučne - paranoidné bludné prežívanie so zvýšením sebavedomím. Navyše menovaná má chorobne zmenenú úsudkovú schopnosť, čo vylučuje jej spôsobilosť v rozsahu pasívneho volebného práva. Zmyslom zásahu do spôsobilosti menovanej nebolo ochrániť vnútroštátne orgány pred jej podaniami, ako sa menovaná mylne domnieva, ale ochrániť ju pred následkami neuvážených konaní v podobe trestného stíhania a sankčných postihov zo strany súdu. Súd sa stotožnil s vyjadrením znalca D. S., že v rovine ľudských práv má človek právo odmietnuť zdravotnú starostlivosť, s ktorou nesúhlasí a toto právo, teda vyjadrenie slobodnej vôle, nesmie byť pod vplyvom duševnej poruchy, lebo v takom prípade toto právo nie je slobodné a vychádzajúce z vôle dotýčaného človeka.

1.6. Súd prvej inštancie uzavrel, že pri obmedzovaní spôsobilosti na právne úkony menovanej vzal do úvahy ústavný rozmer obmedzovania spôsobilosti na právne úkony. Menovaná trpí duševnými poruchami, a to bipolárnou afektívnou poruchou - aktívnou v manickom spektre a kverulačnou paranojou, ktoré spôsobujú, že jej úsudok je pod patologickým vplyvom v rovine dotýkajúcej sa

kverulácii, ktorý jej neumožňuje uviesť si dopady svojich podaní na rôzne inštitúcie a orgány, či už v rovine svojej trestnoprávnej zodpovednosti, alebo v rovine prijatia procesných opatrení súdom. Napokon uviedol, aké sú odlišnosti prejednávaneho prípadu od konania vo veci Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 313/2012 a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Salontaji-Drobnjaka proti Srbsku.

2. Krajský súd v Trnave (ďalej aj „odvolací súd“ alebo „krajský súd“) na odvolanie D. D.Í. rozsudkom z 28. septembra 2021, sp. zn. 11CoP/65/2021, rozsudok súdu prvej inštancie potvrdil a vyslovil, že žiaden z účastníkov nemá nárok na náhradu trov odvolacieho konania. Odvolací súd dospel k záveru, že súd prvej inštancie vykonal dokazovanie v dostatočnom rozsahu, potrebnom na vyhlásenie rozsudku, na základe vykonaných dôkazov dospel k správnym skutkovým zisteniam a vec i správne právne posúdil, v dôsledku čoho je jeho rozhodnutie vecne správne. Odvolací súd sa stotožnil s odôvodnením napadnutého rozsudku a poukázal na správnosť jeho dôvodov v súlade s ustanovením § 387 ods. 2 CSP a iba na doplnenie reagujúc na odvolanie uviedol ďalšie argumenty. Stotožnil sa s tým, ako súd prvej inštancie vymedzil rozsah obmedzenia spôsobilosti na právne úkony D. D., pretože tento rozsah vyplynul z vykonaného dokazovania, keď každé jednotlivé obmedzenie súd prvej inštancie aj odôvodnil dostatočným spôsobom. D. D. bola opakovane hospitalizovaná na psychiatrických oddeleniach a dvaja nezávislí znalci potvrdili duševnú poruchu trvalého charakteru, ktorej prejavom je práve to, že si nepripúšťa svoje ochorenie, odmieta liečbu, pričom v prípade liečby bipolárnej afektívnej poruchy by sa stav menovanej mohol zlepšiť. Pozitívne dosiahnutie zlepšenia jej stavu, v ktorom by fungovala bez zásadných porúch koncentrácie pozornosti, ktorú by mohla smerovať na iné oblasti života, pričom liečenie týchto duševných porúch by zmiernilo negatívne prejavy v jej fyzickom zdravotnom stave, zmiernil by sa emočný náboj, vnútorné psychické napätie, ktoré predstavuje riziko pre kardiovaskulárny systém a centrálnu nervovú sústavu. Takže obmedzenie spôsobilosti na právne úkony, najmä v udelení súhlasu s poskytovaním psychiatrickej starostlivosti je v jej záujme.

3. Proti rozsudku odvolacieho súdu podala dovolanie D. D. (ďalej aj „dovolateľka“), prípustnosť ktorého odôvodnila v zmysle ustanovenia § 421 ods. 1 písm. a/ CSP. Podľa názoru dovolateľky vedenie súdneho konania nesleduje poskytnutie ochrany osobe, o ktorej spôsobilosti sa koná, ale predstavuje akoby sankčný prostriedok namierený proti tejto osobe, čo sa prejavuje v nenáležitom až absurdnom výpočte právnych úkonov, ktoré nie je spôsobilá vykonávať. Uviedla, že podľa jej názoru nie sú splnené ani hmotnoprávne kritériá v zmysle § 10 ods. 1 a 2 Občianskeho zákonníka. Poukázala na rozpory v znaleckom posudku D.S.. Č., keď duševné poruchy osoby, o spôsobilosti ktorej sa koná, považoval za nevyliciteľné, ale na druhej strane tvrdil na inom mieste posudku, že kverulačné konanie možno liečbou odstrániť. Nebola preukázaná súvislosť medzi duševnou poruchou a sebaopoškodzovacím konaním. Poukázala na skutočnosť, že svoje pasívne volebné právo nikdy nerealizovala, ani jej ambícia v tomto smere z ničoho nevyplyva, tak nie je jasné pred čím jej má byť v tejto súvislosti poskytnutá ochrana. Obmedzenie k daniu súhlasu s poskytovaním psychiatrickej starostlivosti je nezrozumiteľné. Rovnako nebolo odôvodnené obmedzenie nakladania s finančnými prostriedkami nad 5,- € denne, keďže nebolo preukázané, že nevie samostatne so svojimi prostriedkami hospodáriť a svojou nehospodárnosťou si privodí ujmu. Súd nereflekoval na dôkazy, ktoré poukazovali na zlé pomery v Domove dôchodcov v H., ako aj na tie ktoré svedčili o zlepšenej situácii (aj pokiaľ ide o ňu) po zmene vedenia v predmetnom domove. Namietala ďalej, že znalci dávali a podsúvali súdu riešenie právnych otázok, o ktorých má rozhodnúť výlučne súd.

4. Procesná opatrovníčka k dovolaniu D. D. uviedla, že navrhuje, aby boli ďalšie súdne pojednávania zastavené.

5. Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej len „dovolací súd“) príslušný na rozhodnutie o dovolaní (§ 35 CSP) po zistení, že dovolanie podala v stanovenej lehote (§ 2 CMP v spojení s § 427 CSP) účastníčka konania v ktorej neprospech bolo napadnuté rozhodnutie vydané (§ 424 CSP) bez nariadenia pojednávania (§ 443 CSP) po preskúmaní, či dovolanie obsahuje zákonom predpísané náležitosti (§ 428 CSP) a či sú splnené podmienky podľa § 429 CSP, v rámci dovolacieho prieskumu dospel k záveru, že dovolanie je nielen prípustné, ale aj dôvodné.

6. V zmysle § 419 CSP je proti rozhodnutiu odvolacieho súdu dovolanie prípustné, (len) ak to zákon pripúšťa. Rozhodnutia odvolacieho súdu, proti ktorým je dovolanie prípustné, sú vymenované v ustanoveniach § 420 a § 421 CSP.

7. V zmysle § 421 ods. 1 CSP je dovolanie prípustné proti rozhodnutiu odvolacieho súdu, ktorým sa potvrdilo alebo zmenilo rozhodnutie súdu prvej inštancie, ak rozhodnutie odvolacieho súdu záviselo od vyriešenia právnej otázky

a/ pri ktorej riešení sa odvolací súd odklonil od ustálenej rozhodovacej praxe dovolacieho súdu,

b/ ktorá v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu ešte nebola vyriešená alebo

c/ je dovolacím súdom rozhodovaná rozdielne.

8. V danom prípade dovolateľka prípustnosť dovolania odôvodnila ustanovením § 421 ods. 1 písm. a/ CSP, podľa ktorého rozhodnutie odvolacieho súdu záviselo od vyriešenia právnej otázky, pri ktorej riešení sa odvolací súd odklonil od ustálenej rozhodovacej praxe dovolacieho súdu.

9. Ustálenú rozhodovaciu prax dovolacieho súdu vyjadrujú predovšetkým stanoviská alebo rozhodnutia najvyššieho súdu, ktoré sú (ako judikáty) publikované v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky. Do tohto pojmu však možno zaradiť aj prax vyjadrenú opakovaně vo viacerých nepublikovaných rozhodnutiach najvyššieho súdu alebo dokonca aj v jednotlivom, dosiaľ nepublikovanom rozhodnutí, pokiaľ niektoré neskôr vydané (nepublikované) rozhodnutia najvyššieho súdu názory obsiahnuté v skoršom rozhodnutí nespochybnili, prípadne tieto názory akceptovali a z hľadiska vecného na ne nadviazali (3Cdo/6/2017, 6Cdo/21/2017, 7Cdo/101/2018).

10.1. Dovolateľka v dovolaní argumentovala tým, že rozhodnutia nižších súdov vychádzajú z nesprávneho právneho posúdenia veci v otázke splnenia hmotnoprávnych podmienok obmedzenia spôsobilosti na právne úkony. Namietala, že nebola splnená podmienka súvislosti medzi duševnou poruchou a sebaopoškodzovacím konaním. Poukázala na skutočnosť, že svoje pasívne volebné právo nikdy nerealizovala, ani jej ambícia v tomto smere z ničoho nevyplýva, tak nie je jasné, pred čím jej má byť v tejto súvislosti poskytnutá ochrana. Rovnako nebolo preukázané, že nevie samostatne so svojimi prostriedkami hospodáriť a svojou nehospodárnosťou si privodí ujmu. Dovolateľka prípustným spôsobom vymedzila otázku splnenia hmotnoprávnych podmienok obmedzenia spôsobilosti na právne úkony, najmä so zameraním sa na vecnú súvislosť medzi „obmedzenými“ právnymi úkonmi a mierou možného nebezpečenstva, pre ktoré samostatné a osobné vykonávanie týchto úkonov pre ňu predstavuje, ktorú podľa jej názoru odvolací súd posúdil nesprávne (§ 432 ods. 1 a 2 CSP).

10.2. Dovolací súd však konštatuje prípustnosť dovolania v zmysle ustanovenia § 421 ods. 1 písm. b/ CSP, a nie podľa § 421 ods. 1 písm. a/ CSP ako uvádza dovolateľka. Predmetná otázka totiž ešte v praxi dovolacieho súdu nebola riešená. Napokon ani ona sama neuvádza v rozhodnutí, od akej ustálenej praxe dovolacieho súdu sa mal odvolací súd odlíšiť. Pokiaľ však dovolateľ v dovolacom konaní správne vymedzí právnu otázku, nie je prekážkou, ak dôvod prípustnosti v zmysle § 421 ods. 1 CSP uviedol nepresne. I v zmysle judikatúry ústavného súdu, ak dovolateľ „netrafil“ dôvod prípustnosti dovolania v zmysle § 421 ods. 1 CSP, nie je to prekážkou preskúmania správnosti právneho posúdenia veci odvolacím súdom v dovolacom konaní.

11. Podľa ustanovenia § 10 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ak fyzická osoba pre duševnú poruchu, ktorá nie je len prechodná, alebo pre nadmerné požívanie alkoholických nápojov alebo omamných prostriedkov či jedov, je schopná robiť len niektoré právne úkony, súd obmedzí jej spôsobilosť na právne úkony a rozsah obmedzenia určí v rozhodnutí.

12.1. Ústava Slovenskej republiky (ďalej aj „Ústava“) priznáva každej fyzickej osobe spôsobilosť na práva, t. j. právnu subjektivitu. Pod pojmom každý treba rozumieť každého, kto sa narodí. Ústava v článku 14 hovorí iba o spôsobilosti na práva, spôsobilosť na povinnosti nespomína. Povinnostiam totiž nie je potrebné poskytnúť ústavnú ochranu. Ústava v článku 14 zakotvuje všeobecnú (abstraktnú) spôsobilosť na práva, ktorá by mohla byť obmedzená iba ústavným zákonom. Od tejto úpravy treba

odlišovať konkrétnu (špecifickú) spôsobilosť osoby na práva, ktorá môže byť obmedzená zákonmi, avšak iba tak, aby to nebolo v rozpore s jej základnými právami a slobodami, ktoré sú garantované Ústavou. Právna subjektivita znamená, že túto osobu právny poriadok nášho štátu uznáva za subjekt - „za právnu osobnosť“, ktorá môže nadobúdať práva. Priznaná (vrodená) právna subjektivita zároveň oprávňuje fyzickú osobu ako právny subjekt domáhať sa zákonnými prostriedkami svojich práv, ktoré sa jej priznávajú. Takýto status fyzickej osoby zakotvený v Ústave je aj zároveň výrazom úplnej rovnosti fyzických osôb ako právnych osobností.

12.2. Právo na integritu osobnosti je v mnohých prípadoch prelomené inštitútom pozbavenia a obmedzenia spôsobilosti na právne úkony, problematika ktorých je upravená v Občianskom zákonníku a v Civilnom mimosporovom poriadku.

13. Pri interpretácii a aplikácii ustanovenia § 10 Občianskeho zákonníka (pozbavovanie/obmedzovanie spôsobilosti na právne úkony) sa nemožno obmedziť iba na text zákonného predpisu, ale vždy je potrebné vziať do úvahy ústavný rozmer, ktorým je predovšetkým rešpektovanie ľudskej dôstojnosti. V medziach ústavného významu práv človeka sa pri zbavovaní/obmedzovaní spôsobilosti na právne úkony primárne sleduje záujem samotného (dotknutého) človeka a až následne záujem verejný či tretích osôb. Pozbavenie alebo obmedzenie spôsobilosti na právne úkony je vždy závažným zásahom do osobnej integrity a osobnostných práv fyzickej osoby. Zbavenie človeka spôsobilosti na právne úkony (jeho „právna smrť“) je prostriedkom ultima ratio, t. j. možno k nemu pristúpiť až vtedy, ak sa všetky menej represívne prostriedky (napr. trestného práva, správneho práva či „iba“ ich obmedzenia) nedajú použiť, resp. sa stanú neúčinnými (I. ÚS 313/2012). Najvyšší súd k tomu poznamenáva, že nová právna úprava civilného mimosporového konania, účinná od 1. júla 2016, vylučuje zo svojej úpravy pozbavenie spôsobilosti na právne úkony práve pre jeho rozpor s ľudskoprávnymi štandardmi. Novozavedená právna úprava obmedzenia spôsobilosti na právne úkony má primárne sledovať záujem dotknutej osoby a až následne záujem verejný či tretích osôb. Nie je prípustné, aby v týchto prípadoch došlo k preferovaniu verejného záujmu a záujmu tretích osôb na úkor záujmu dotknutej osoby. K obmedzeniu osoby v spôsobilosti na právne úkony bude možné pristúpiť až vtedy, ak sa vyčerpali všetky - menej represívne prostriedky, opatrenia (napr. trestného, priestupkového, či administratívneho práva) alebo ak sa už iné obmedzenia nedajú použiť (resp. sa stali neúčinnými). Z uvedeného potom vyplýva, že obmedzenie spôsobilosti na právne úkony prichádza do úvahy až vtedy, ak je použitie iných prostriedkov vylúčené alebo je zjavné, že ich účinnosť nebude mať žiadny dopad na dotknutú osobu.

14. Rozhodnutie o obmedzení spôsobilosti na právne úkony je rozhodnutím o osobnom stave. Dôsledkom toho je, že výrok právoplatného rozsudku je záväzný nielen pre účastníkov, pre všetky orgány, ale je záväzný pre každého. V konečnom dôsledku záväznosť rozhodnutia o obmedzení spôsobilosti na právne úkony znamená, že súd alebo iný orgán, pre záver ktorého je potrebné posúdiť otázku spôsobilosti fyzickej osoby na ten - ktorý právny úkon, musí vychádzať z rozhodnutia o obmedzení spôsobilosti tejto osoby na právne úkony. Rozhodnutie súdu o obmedzení spôsobilosti na právne úkony nepripúšťa dôkaz opaku, teda že v čase uskutočnenia úkonu bola osoba, inak obmedzená rozhodnutím súdu o spôsobilosti na právne úkony, na daný úkon spôsobilá.

15. Jedným z určujúcich kritérií pri rozhodovaní o obmedzovaní spôsobilosti na právne úkony je zásada proporcionality, alebo inak primeranosti. Možno poukázať na nález Ústavného súdu ČR sp. zn. IV. ÚS 1580/16, podľa ktorého nemožno vychádzať z premisy, že primárnym záujmom dotyčnej osoby je vždy obmedzenie spôsobilosti v čo možno najmenšej miere; všeobecné súdy sú povinné skúmať okolnosti každej konkrétnej veci a pristúpiť práve k takému obmedzeniu spôsobilosti na právne úkony, ktoré je v najlepšom záujme daného človeka.

16. Obmedzenie spôsobilosti na právne úkony musí byť vždy považované za prostriedok najkrajnejší. Samotná skutočnosť, že osoba trpí duševnou poruchou, totiž ešte nie je dôvodom na obmedzenie jej spôsobilosti, ale musí byť konkrétne uvedené, prečo plná spôsobilosť ohrozuje záujem posudzovanej osoby a prečo nemožno situáciu riešiť miernejšími prostriedkami. Inými slovami musí sa dôsledne uplatňovať subsidiarita tohto opatrenia. Práve preto je súd povinný zaistiť úplné a spoľahlivé zistenia o osobných pomeroch obmedzovaného, teda ako sa prejavuje pri sociálnom kontakte s členmi občianskej

spoločnosti, ako sa stará o svoje potreby a o potreby svojej rodiny, ako hospodári s finančnými prostriedkami, a pod.

17. Podľa názoru dovolacieho súdu prinajmenšom pri niektorých z úkonov, spôsobilosť na právne úkony ktorých, bola napadnutými rozsudkami dovolateľke obmedzená, prekračujú vydané rozhodnutia okresného a krajského súdu medze primeranosti, vzhľadom na jej psychický stav a jeho prejavy v jej správaní. Zároveň vôbec nebolo preukázané, že bolo k takýmto opatreniam pristúpené až po tom, ako boli vyčerpané miernejšie prostriedky.

18. Dovolací súd sa pri posudzovaní veci zameriaval na jednotlivé body/okruhy právnych úkonov, spôsobilosť na ktoré bola napadnutými rozhodnutiami obmedzená. Posudzoval pritom, akým spôsobom konajúce súdy odôvodnili obmedzenie spôsobilosti na právne úkony so zameraním sa na negatívne následky doterajšej situácie (bez obmedzenia spôsobilosti) na samotnú D.Á. D.. Posudzoval i to, či sa predmetným obmedzeniam nedalo predísť iným spôsobom, resp. či boli nevyhnutné a primerane uložené na jej ochranu.

19.1. Ako vyplýva z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, lekárskeho výkon vykonaný bez súhlasu pacienta je zásahom do práva na rešpektovanie súkromného života, osobitne do práva na fyzickú integritu (Glass proti Spojenému kráľovstvu, § 70, rozsudok vo veci X. proti Fínsku zo dňa 03.07.2012 (sťažnosť č. 34806/04).

19.2. Pokiaľ teda šlo o spôsobilosť udeliť súhlas s poskytovaním lekárskej (psychiatrickej) starostlivosti, je na mieste prispôbiť závažnosť zásahu do práva osoby, ktorej spôsobilosť na právne úkony je predmetom rozhodnutia súdu, závažnosti duševnej poruchy a jej prejavov a možnosti zlepšenia po nasadení liečby, ktorú ona sama odmieta. Konajúce súdy svojimi rozhodnutiami nepreukázali, že sa posúdeniu primeranosti tohto zásahu venovali dostatočne.

19.3. Súd prvej inštancie v tejto súvislosti uviedol, že liečenie duševných porúch menovanej by zmiernilo negatívne prejavy v jej fyzickom zdravotnom stave, zmiernil by sa emočný náboj, vnútorné psychické napätie, ktoré predstavuje riziko pre kardiovaskulárny systém a centrálnu nervovú sústavu. Menovaná sama uvádzala, že má vysoký krvný tlak, opúchajú jej nohy, resp. sú zapálené, má bolesti celého tela a má problémy so spánkom. Menovaná trpí silným až enormným vnútorným napätím, ktoré sa premietajú na srdcovo - cievny systém a toto napätie má disregulačný dopad aj na jej iné orgánové systémy. Odvolací súd k tomu doplnil s odkazom na vykonané znalecké dokazovanie, že v prípade liečby bipolárnej afektívnej poruchy by sa stav menovanej mohol zlepšiť. Takže obmedzenie spôsobilosti na právne úkony, najmä v udelení súhlasu s poskytovaním psychiatrickej starostlivosti by v prípade preukázania duševnej choroby a v pozitívnej prognóze jej liečby, ktorú doposiaľ odmietala, bolo v záujme menovanej a mohlo by odôvodniť predmetné obmedzenie spôsobilosti na právne úkony v tejto partikulárnej oblasti.

19.4. Dovolací súd viazaný skutkovým stavom konštatuje, že bolo zistené, že menovaná trpí duševnou poruchou, ktorá nie je len prechodná. Taktiež z predložených znaleckých posudkov vyplynulo, že pokiaľ by sa podriadila liečbe, je možné očakávať zlepšenie jej psychického i fyzického stavu. V tejto súvislosti však dovolací súd musí konštatovať, že očakávané zlepšenie nie je dostatočne preukázané. Súdy konajúce v predmetnej veci a znalci samotní totiž fyzické potiaže, ktorými trpí pani D. a ktorých pôvod videli v jej duševných poruchách, vyvodili iba z jej subjektívnych vyhlásení, o ktorých im sama hovorila. Nebral sa do úvahy, resp. neobjektívizoval sa jej fyzický stav na základe zistení jej ošetrojúceho, či už praktického lekára, alebo i špecialistov, ktorých navštevuje. Dovolací súd teda zdôrazňuje, že pokiaľ sa predpokladá zlepšenie stavu osoby, o spôsobilosti ktorej sa koná, je potrebné, aby sa objektívizoval jej aktuálny zdravotný stav, nielen po psychickej ale i fyzickej stránke a vymedzili sa smery, v ktorých a s akou pravdepodobnosťou možno očakávať zlepšenie, najmä pokiaľ to samotný psychiater predpokladá. Potom je úlohou súdu, aby určil, či je očakávané zlepšenie primerané zásahu do základných práv, ktorý svojim rozhodnutím vykoná.

19.5. Pri rozhodovaní o spôsobilosti na právne úkony môže napomôcť trojstupňový test proporcionality (v detailoch pozri nález Ústavného súdu ČR vo veci sp. zn. IV. ÚS 412/04 zo 7. decembra 2005 i Shtukaturuov proti Rusku, č. 44009/05, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva):

a) Je sledovaný legitímny cieľ? Je sledovaný a presadzovaný cieľ nevyhnutný v slobodnej demokratickej

spoločnosti?

b) Existuje racionálne spojenie medzi cieľom a prostriedkami vybranými k jeho presadeniu?

c) Existujú alternatívne spôsoby dosiahnutia cieľa, ktorých využitie by učinilo zásah do základného práva menej intenzívnym, popr. by ho úplne vylúčilo?

19.6. Ako uvádza Európsky súd pre ľudské práva vo veci D.D. proti Litve č. 13469/06 skutočnosť, že osoba je zbavená spôsobilosti samostatne konať, ju ešte nezbavuje práva vyjadrovať svoj názor na veci, ktoré sa dejú okolo nej (napr. aj vo vzťahu k zdravotnej starostlivosti) a jej názor má byť v čo najväčšej miere rešpektovaný. Z rozhodnutia vyplýva, že podstatným momentom pre posúdenie „záväznosti“ vôle takejto osoby nie je skutočnosť zbavenia spôsobilosti, ale povaha ochorenia (to či ovplyvňuje jej rozoznávaciu schopnosť). To je potrebné zo strany súdu posúdiť nielen z medicínskeho hľadiska, určujúce sú kritériá, ktoré stanovuje právo.

19.7. Ako je uvedené vyššie, podľa názoru dovolacieho súdu odvolací súd, ale i súd prvej inštancie, pri skúmaní odôvodnenosti omedzenia spôsobilosti na právne úkony D. D., pokiaľ ide o udelenie súhlasu s poskytovaním psychiatrickej starostlivosti, sa nedostatočne zaoberali kritériami, ktoré pri takomto rozhodnutí stanovuje judikatúra Ústavného súdu SR (I. ÚS 313/2012), Ústavného súdu ČR, rovnako i judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (pre porovnanie pozri rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 30Cdo/5964/2017, 30Cdo/1144/2013 či 30Cdo/1483/2013). V požadovanom rozsahu nebol vykonaný test proporcionality, a preto nemožno povedať, že by dostatočne bola preukázaná potreba zasiahnuť do základného práva D. tým, že sa obmedzí jej spôsobilosť na právne úkony, pokiaľ ide o súhlas s psychiatrickým liečením.

20.1. Vzhľadom na prítomnosť duševných porúch, považoval okresný súd za potrebné osobitne upraviť nakladanie s finančnými prostriedkami, a to obmedzením nakladať s finančnými prostriedkami len do sumy 5,- € denne. Uviedol, že menovaná si hodnotu peňazí uvedomuje, avšak účel ich využitia môže byť nadradený pohnútkam správania, ktoré sú založené na chorobnom úsudku, ktorý je patologicky zmenený. Nie je vylúčené neúčelné nakladanie menovanej s financiami v spojitosti s kverulácnou korešpondenciou. Limit súd určil s prihliadnutím na to, že osoba o spôsobilosti ktorej sa koná, chodíva na nákupy do potravín (do Lidla), pričom suma 5,- € denne jej bude postačovať na vykrytie bežných nákupov, pri ktorých si zvykne kúpiť rybičky v raičine, jahody alebo jablká. Odvolací súd sa osobitne k tomuto obmedzeniu nevyjadril, ale s právnym posúdením, rozsahom obmedzení a odôvodnením rozhodnutia okresného súdu sa stotožnil.

20.2. Dôvody, ktorými bolo odôvodnené obmedzenie nakladať s finančnými prostriedkami, sú podľa názoru dovolacieho súdu nedostatočné a zároveň je toto obmedzenie aj neprimerané. Konajúce súdy ho odôvodnili v podstate obavami, že dovolateľka má vzhľadom k svojej kverulačnej poruche veľké výdavky na poštovné a kopírovanie. Tento dôvod však v konaní v zásade nebol preukázaný. Jedno hmlisté vyjadrenie samotnej pani D. na záver, že si sama vysokými výdavkami na poštovné a kopírovanie môže spôsobiť neprimerané škody a zníženie majetku, nepostačuje. Jej výdavky na tieto služby neboli nijakým spôsobom vyúčtované, nebolo zistené, že by sa kvôli poštovnému a kopírovaniu svojich podaní, dostala do finančných problémov, ani že by sa zbavovala kvôli týmto výdavkom svojho majetku, prípadne, že by si brala pôžičky, aby mala dosť peňazí na poštovné a kopírovanie. Podľa názoru konajúcich súdov, ale i znalcov, vie hospodáriť, rozumie hodnote peňazí i majetku. Je preto nenáležité, aby jej boli obmedzené možnosti nakladať s finančnými prostriedkami, keď nebolo zistené, že by svojím správaním ohrozenie svojich majetkových pomerov mohla spôsobiť.

20.3. Vysoké výdavky za poštovné a kopírovanie, sú len symptómom jej porúch v oblasti duševného zdravia, ktoré by v prípade úspešnej liečby mali ustupovať a nie je preto treba, pokiaľ by naozaj nedochádzalo k závažným finančným stratám, k tomuto opatreniu v danom rozsahu pristupovať, najmä pokiaľ je cieľom konania dosiahnuť potlačenie prejavov duševnej choroby dovolateľky liečením. Ide tu o zjavné porušenie princípu primeranosti zasahovania do základných práv. Veď čo iné, ako zásadné obmedzenie konania v bežných veciach denného života, je obmedzenie nakladať s finančnými prostriedkami len v sume do 5,- € denne.

20.4. Paradoxne suma 5,- € postačuje na odoslanie niekoľkých listov, trebárs aj doporučených, ale v súčasných cenách nepostačuje ani na nákup najzákladnejších vecí okrem drobností. Takéto obmedzenie nemožno podľa dovolacieho súdu považovať za primerané. V tejto súvislosti vyvstáva dovolaciemu súdu navyše otázka možnej vykonateľnosti tohto obmedzenia jej práv. Dovolateľka navyše aj v niektorom zo

svojich podaní uviedla, že kvôli problémom na pošte odniesla podanie na súd osobne, čo predpokladá, že obmedzenie pokiaľ ide o zamedzenie výdavkov na poštovné, sa môže minúť účinku. Ak by dovolateľka občas vycestovala trebárs aj do hlavného mesta a svoju korešpondenciu by podala osobne do podateľní rôznych štátnych orgánov, jej kverulačným nutkaniam by sa tak či tak nezabránilo. Bratislava je v relatívnej blízkosti jej bydliska, pričom ako starobná dôchodkyňa má pomerne cenovo dostupné cestovanie napríklad vlakom.

20.5. Dovolací súd na základe uvedeného poukazuje na to, že predmetné opatrenie ani nemusí dosiahnuť svoj účel (zníženie kverulačnej korešpondencie), napriek tomu zásadne zasahuje do bežného života dovolateľky pri nakladaní s finančnými prostriedkami.

21.1. Pokiaľ ide o obmedzenie kandidovať vo voľbách do zastupiteľských orgánov a verejných funkcií, okresný súd uviedol, že vzhľadom k existujúcim dekompenzovaným duševným poruchám osoby, o spôsobilosti ktorej sa koná, a to bipolárnej afektívnej poruche - aktívnou v manickom spektre poruchy a kverulačnej paranoje, nie je spôsobilá kandidovať vo voľbách do zastupiteľských orgánov a verejných funkcií. Kognitívne funkcie menovanej sú prekryté centrovaním pozornosti na perzekučne - paranoidné bludné prežívanie so zvýšením sebavedomím. Navyše menovaná má chorobne zmenenú úsudkovú schopnosť, čo vylučuje jej spôsobilosť v rozsahu pasívneho volebného práva. Odvolací súd sa osobitne k tomuto obmedzeniu nevyjadril, ale s právnym posúdením, rozsahom obmedzení a odôvodnením rozhodnutia okresného súdu sa stotožnil.

21.2. Podľa názoru dovolacieho súdu pri obmedzení pasívneho volebného práva nebolo vôbec dostatočne odôvodnené, v čom je toto obmedzenie v záujme pani D., v čom je výkon pasívneho volebného práva pre ňu alebo pre okolie ohrozením. Konajúce súdy sa vôbec nezaoberali kritériami, ktoré sú podstatné pri odôvodnení obmedzenia spôsobilosti na právne úkony (napr. Alajos Kiss proti Maďarsku, sťažnosť č. 38832/06), ako je uvedené vyššie, najmä aby posudzovali v prvom rade, či je obmedzenie v záujme predmetnej osoby. Existencia samotnej duševnej poruchy neodôvodňuje takýto zásadný zásah do základných práv a slobôd, toľko keď sa pani D. v súvislosti s kandidatúrou vo voľbách osobitne neangažovala, ani sa o takúto kandidatúru nepokúšala. Skutočnosť, že píše vo väčšej intenzite listy predstaviteľom štátu, z ktorých je len časť vo volených funkciách, neznamená, že by mala ambície do volených funkcií kandidovať.

21.3. Konajúce súdy mali opätovne použiť test proporcionality a porovnať, či je miera zásahu do pasívneho volebného práva dovolateľky primeraná, s ohľadom na jej duševný stav a jeho možné následky navonok. Aj toto obmedzenie považuje dovolací súd za neprimerané a bez konkrétnych odkazov na možné ohrozenie buď záujmov dovolateľky alebo záujmov iných, za nedostatočné.

22.1. Napokon k obmedzeniu pani D. k spôsobilosti na právne úkony vo vzťahu k súdom, polícii, prokuratúre a iným štátnym orgánom a inštitúciám, orgánom miestnej štátnej správy, orgánom územnej i záujmovej samosprávy, orgánom špecializovanej štátnej správy, pričom podľa rozsudkov krajského a okresného súdu nie je schopná samostatne konať a samostatne vystupovať pred týmito orgánmi a inštitúciami - súd prvej inštancie uviedol, že zmyslom zásahu do spôsobilosti menovanej, nie je ochrániť vnútroštátne orgány pred jej podaniami, ako sa mylne domnieva menovaná, ale ochrániť ju pred následkami jej neuvážaných konaní v podobe trestného stíhania a sankčných postihov zo strany súdu. Odvolací súd sa osobitne k tomuto obmedzeniu nevyjadril, ale s právnym posúdením, rozsahom obmedzení a odôvodnením rozhodnutia okresného súdu sa stotožnil.

22.2. Ani tieto dôvody, pre ktoré konajúce súdy považovali za potrebné obmedziť spôsobilosť dovolateľky na právne úkony a samostatné vystupovanie vo vzťahu k orgánom verejnej moci, podľa názoru dovolacieho súdu neobstoja. Obmedzenie samostatne konať pred súdmi a inými štátnymi orgánmi a orgánmi verejnej správy je opodstatnené, keď predmetná osoba nerozumie významu daného konania, dôvodom prečo prebieha a jeho možným následkom, čo v konaní vôbec nebolo preukázané. Záver znalcov, že menovaná výsledky takéhoto konania nebude vedieť prijať, resp. ho spracovať, nie je zistením úplným.

22.3. Z uvedeného možno teda vyvodiť záver, že dôvody, ktorými v oblasti úradného styku bolo odôvodnené obmedzenie spôsobilosti pani D. na právne úkony, nie sú v súlade s jej záujmom, nenapĺňajú kritériá, ktoré si takýto vážny zásah do jej práv vyžaduje. Spôsob, akým sa okresný súd vysporiadaval s rozhodnutím Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Salontaji-Drobnjak proti Srbsku, č. 36500/05,

rozsudok z 13.10.2009 nie je dostatočný. Odlišnosti v skutkových okolnostiach a procesnom postupe vnútroštátnych orgánov neodôvodňujú, prečo súdom vyslovené tézy ignorovať, napriek tomu, že sú použiteľné i na prejednávajú vec. Poukázat' možno najmä na bod 144. predmetného rozsudku: „súd uznáva, že právnomu systému musí byť umožnené, aby sa chránil pred šikanujúcimi účastníkmi konania, ale domnieva sa, že je na vnútroštátnych orgánoch, aby vytvorili účinný súdny mechanizmus na riešenie nárokov takýchto účastníkov konania bez toho, aby sa museli nevyhnutne uchýľovať k dodatočným opatreniam ovplyvňujúcim ich spôsobilosť na právne úkony.“ V tejto súvislosti poukazuje dovolací súd i na rozhodnutie Ústavného súdu ČR sp. zn. IV. ÚS 412/04.

23. Ako vyplýva z uvedeného, napadnuté rozhodnutie odvolacieho súdu, ktoré potvrdilo rozhodnutie súdu prvej inštancie o obmedzení spôsobilosti pani D. na právne úkony, trpí viacerými nedostatkami, ktoré bránia tomu, aby bolo spôsobilé oprávnené odôvodniť zásah do jej základných práv a slobôd. Viac či menej vo všetkých oblastiach, voči ktorým obmedzenia smerujú, si súdy osvojili závery znalcov, aj vtedy, keď presahujú zistenie skutkového stavu, čo nie je na mieste. Napríklad súd prvej inštancie v bode 43. prevzal argumentáciu znalca D.. S., pokiaľ ide o posúdenie slobody prejavov vôle pani D. s ohľadom na jej zistené diagnózy. Dovolací súd tu nespochybňuje, že by nemal súdny znalec z medicínskeho hľadiska pravdu, avšak úlohou súdu je predmetný úkon vyložiť z hľadiska práva v širšom rozsahu aj v rovine odborných znalostí, ktoré na predmetnú tému poskytuje právna veda. To dovolaciemu súdu v tejto časti v odôvodneniach napadnutých rozhodnutí chýba. Už nie je primárny medicínsky prístup, ale do popredia vystupuje povinnosť zachovať dôstojnosť každého ľudského života, vrátane slobody rozhodovať sa. V tomto kontexte je potrebné chápať aj zásahy do spôsobilosti na právne úkony (I. ÚS 313/2012).

24. Rovnako sa konajúce súdy veľmi letmo vysporiadali s tým, že po zmene vedenia domova sociálnych služieb, v ktorom dovolateľka žila, sa hodnotenie okolia voči pani D. zmenilo a rovnako aj jej správanie a prežívanie. Nesprávne sa viac zamerali na jej prejavy smerom k orgánom verejnej moci, pričom ako je uvedené vyššie, súd sa v konaní o obmedzení spôsobilosti na právne úkony má zamerať prioritne na osobu, o spôsobilosti ktorej sa koná, tak aby rozhodnutie o spôsobilosti bolo v súlade s jej záujmami, a nie o to, akým spôsobom prejavy jej choroby zasahujú do činnosti orgánov verejnej moci.

25.1. Odvolací súd vo svojom rozhodnutí uviedol „súd musí v rozhodnutí nastaviť rozsah obmedzenia tak, aby zabezpečil primerané, čo najmenej represívne a zároveň účinné záruky tak, aby osobe bola poskytnutá ochrana pred neuváženým konaním tejto osoby, poškodzujúcim ju samotnú a pred jej prípadným zneužitím zo strany tretích osôb. Jednou zo zásad uplatňovaných pri rozhodovaní o obmedzení spôsobilosti na právne úkony je, aby tento prostriedok ochrany zasahoval do spôsobilosti osoby na právne úkony v čo najmenšom rozsahu, pokiaľ to okolnosti prípadu dovoľujú, ale zároveň tak, aby účel opatrenia bol zachovaný.“ Ako je uvedené vyššie ani takto vymedzená zásada primeranosti zásahu do práv dovolateľky nebola rešpektovaná.

26. Rozhodnutie o spôsobilosti na právne úkony je jedným z najvážnejších rozhodnutí, ktoré sa v civilnom konaní môžu vyskytnúť, predstavuje istým spôsobom právnu smrť predmetnej fyzickej osoby. Je preto namieste, aby boli v takýchto veciach rozhodnutia podrobené detailnému prieskumu, vzhľadom k tomu, aké môžu byť ďalekosiahle ich následky do osobnej integrity osôb, o ktorých sa koná a do ich základných práv a slobôd, ktoré sú v zmysle ústavných zásad neodňateľné.

27. Dovolací súd konštatuje, že v posudzovanej veci neboli splnené hmotnoprávne podmienky obmedzenia spôsobilosti na právne úkony, vyplývajúce okrem iného i z povahy tohto zásahu do integrity osoby, keďže ide o zásah do základných práv a slobôd.

28. Keďže otázku splnenia hmotnoprávnych podmienok obmedzenia spôsobilosti na právne úkony, odvolací súd nesprávne právne posúdil, dovolaciemu súdu neostalo nič iné, ako predmetné rozhodnutie v zmysle ustanovení § 449 ods. 1 a § 450 CSP zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie.

29. Ak bolo rozhodnutie zrušené a ak bola vec vrátená na ďalšie konanie a nové rozhodnutie, súd prvej

inštalácie a odvolací súd sú viazané právnym názorom dovolacieho súdu (§ 455 CSP). V novom rozhodnutí rozhodne súd znova aj o trovách pôvodného konania a dovolacieho konania (§ 453 ods. 3 CSP).

30. Toto uznesenie bolo prijaté senátom najvyššieho súdu pomerom hlasov 3 : 0.

Poučenie:

Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok